

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

פתחי שערים

(י"א א') **תנו רבנן**: "בשערך", אחד שערי בתים, ואחד שערי חצירות, ואחד שערי מדינות, ואחד שערי עיירות, יש בהן חובת מצוה למקום. משום שנאמר "וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ" (על כל שער ושער¹).

אמר ליה אביי לרב ספרא: הני אבולי דמחוזא, מאי טעמא לא עבדו להו רבנן ממזוזה?

אמר ליה: הנהו, חזוק לאקרא דכובי הוא דעבידי (בניין בנוי עליהם, ונקרא כובי. והשערים תחתיו עשויים ככיפה. ובניין הבנוי על גבי כיפין חזק יותר).

אמר ליה: ואקרא דכובי גופה תיבעי מזוזה, דהא אית בה דירה לשומר בית האסורין! דהא **תניא**: בית הכנסת שיש בו בית דירה לחזן הכנסת, חייבת במזוזה!

אלא אמר אביי: משום סכנה (שלא יאמר המלך כשפים עשיתם בשערי עירי), **דתניא**: מזוזת יחיד נבדקת (שמא נרקבה או נגנבה) פעמיים בשבוע (שבע שנים). ושל רבים, פעמיים ביובל (פעם ב-25 שנה, שלא להטריח על הרבים, או משום סכנה²).

שיטות הראשונים

תוקף חיוב מזוזה בשערים: דעת רש"י דשערי עיירות ומדינה מחייבי מדאורייתא. וכן נראה מדברי שאר ראשונים. ודעת ריטב"א, דחיובם רק מדרבנן, דאסמכוה רבנן אקרא³.

יסוד חיוב הנחת מזוזה בשערים: דעת רוב הראשונים, שהטעם ששערים חייבים במזוזה, "שְׁהָרִי הַבָּתִּים הַחִיְבִין בְּמִזְוָה פְּתוּחִין לְתוֹכָן". וכן מבואר בירושלמי⁴. והשו"ע⁵ סתם.

שערים הפתוחים לרחוב גויים: כתב האגודה שפטורים ממזוזה, מדאמרין הני אבולי דמחוזא דפטירי משום סכנה. וכן פסק הרמ"א⁶.

בית כנסת: כשיש בו בית דירה לחזן הכנסת, חייב במזוזה. וכשאינן בו בית דירה, פסקו רמב"ם, ורא"ש כחכמים

¹ רבינו חננאל.

² רבינו חננאל ותוספות ישנים.

³ ראה תוספות ישנים ותוספות הרא"ש. וכן ריהטא דהרמב"ם. מקורות: רש"י (כ"כ הריטב"א בשמו, י"א ב', ד"ה יכול שאני). ריטב"א (י"א א', ד"ה יש בהם). תוספות ישנים (ד"ה ואחד). תוספות הרא"ש (ד"ה אחד). רמב"ם (הל' מזוזה ו, ח).

⁴ ולדבריהם, לכאורה, חצר שאיננה פתוחה לבית, תהיה פטורה ממזוזה.

⁵ יו"ד רפ"א. ויש להעיר, שתוספות (מנחות ל"ג א', ד"ה דלית להו) הקשו על רש"י שפירש שכשאין הבית מקורה אינו חייב במזוזה, מי גרע משערי חצרות שחייבים במזוזה. ולא תירצו לחלק, שבשערי חצרות החיוב משום הבתים הפתוחים להם. וראה עוד חזו"א (יו"ד, הל' מזוזה, סי' קסח, אותיות ד-ה) מש"כ בדברי המהר"ל. ור' שו"ת שבט הלוי (ח"ג, סי' קנ). מקורות: רמב"ם (הל' מזוזה ו, ח). רמב"ן (מלחמות, סוכה, ד א ברי"ף, ד"ה ועוד ותיהוי חיצונה). תוספות הרא"ש (י"א א', ד"ה אחד שערי). תוספות ישנים (י"א א', ד"ה ואחד). מאירי (י"א א', ד"ה כל שער).

⁶ יו"ד רפ"א, (והו"ד האגודה בב"י). וטעם הדין, כתב הב"ח (ס"ק א) שהוא משום סכנה, של עלילות שונאי ישראל. ועוד כתב טעם אחר, כיון דהגויים יטלו בוודאי ויבזוהו, אם כן יהיו גורמים בזיון לכתבי הקודש. מקורות: האגודה (יומא י"א א').

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דנליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

הפוטרים ממזוזה. וכן פסק השו"ע. ובטעם הדבר, הרמב"ם כתב, "לפי שהן קדש"⁷ ומדברי תוספות משמע, דאינו ביתך המיוחד לך, אלא בית אחרים הוא.⁸ והשו"ע⁹ סתם דבריו.

בית המדרש: כתב הרא"ש דבברכות (מ"ז א') משמע דהלכה כמאן דפטר.¹⁰ ובירושלמי משמע דבי מדרשא דרבי חנינא היה בו מזוזה. וכן בית מדרשו של מהר"ם.¹¹ והרמב"ם כתב שפטור.¹² והמרדכי כתב שבית מדרש חייב במזוזה, ובית כנסת פטור. והשו"ע¹³ סתם שפטור. ושיש אומרים שחייב, ונכון לחוש לדבריהם, אבל לא יברך עליה.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות מזוזה, סימן רפו)

- א. אלו המקומות שחייבים במזוזה: אחד שערי בתים ושערי חצרות ומדינות ועירות... כלם חייבים. הגה: ... וכן חצרות או עירות שמקצת גוים דרים שם, פטורין ממזוזה (חדושי אגדה פ"ק דיומא).
- ג. בית הכנסת, אם יש בו דירה לשום אדם, חייב במזוזה.
- הגה: ואם בית דירה בעזרה שלפני בית הכנסת, העזרה חייבת ובית הכנסת פטור. (בית יוסף בשם רבנו ירוחם).
- י. בית המדרש פטור מהמזוזה. ואם יש בו פתח שרגיל לצאת בו לביתו, חייב במזוזה באותו פתח. ויש אומרים שבית המדרש חייב במזוזה, ונכון לחוש לדבריהם, אבל לא יברך עליה.
- (יו"ד, הלכות מזוזה, סימן רצא)
- א. מזוזת יחיד נבדקת פעמים בשבע שנים. ושל רבים, פעמים ביוכל.

מקומות המיוחדים לתשמישים פחותים

(י"א א') תני רב כהנא קמיה דרב יהודה: בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות (של יין ושמן ותבואה, ואין אדם דר בו), פטורים מן המזוזה, מפני שהנשים נאותות בהן. ומאי נאותות, רוחצות (ומקום גנאי הוא, שעומדות שם ערומות, ואין כבוד שמיים להיות שם מזוזה).

- ⁷ וראה שו"ת חת"ס (ח"ב, יו"ד, סי' רפא) שביאר הדברים, שהשכינה שרויה בתוך בית הכנסת, ולא מיקרי ביתך. וה'לבוש' (סעי' ג) ביאר הטעם, שאינה עשויה לדירה, וסתם ביתך, בית דירה משמע או בית שמשמששים בו בדבר צריך לו. אבל בית הכנסת אינה עשויה אלא להתפלל בה.
- ⁸ ולפי זה, לכאורה, בית כנסת של יחיד, חייב במזוזה. וראה שו"ת אבני נזר (יו"ד סי' שפד, אות ד).
- ⁹ יו"ד רפג, (ויש להעיר שבב"י הביא דברי הרמב"ם, והשמיט דברי תוספות). אמנם לענין הלכה, ראה להלן, לגבי בית מדרש, שפסק השו"ע שאף שפטור מעיקר הדין, נכון לקבוע בו מזוזה בלא ברכה. מקורות: רמב"ם (הל' מזוזה ו,ו), רא"ש (הלכות קטנות, מנחות, הל' מזוזה, סי' י). תוספות (י"א ב', ד"ה שאין בו).
- ¹⁰ גבי אביו ורב הוא אזלי. כי מטו לפתחא דבי כנישתא, אמר ליה: ליעול מר. אמר ליה: ועד השתא לאו מר אנא? אמר ליה: הכי אמר רבי יוחנן, אין מכבדין אלא בפתח הראוי למזוזה (על פי המסקנה שם).
- ¹¹ היה בו מזוזה, ואמר שכשהיה ישן שנת הצהרים בבית מדרשו היתה רוח רעה מבעתו, עד שתיקן מזוזה בפתח.
- ¹² וכן נראה מדברי הרי"ף (ו ב בדפיו) שכתב דבית הכנסת דזכרים שאין בו בית דירה פטור. ומשמע דדין בית המדרש שוה לדין בית הכנסת. ב"י.
- ¹³ יו"ד רפז, ובב"י כתב, ולענין הלכה, אף על פי שהרמב"ם והתוספות והרא"ש מסכימים לדעת אחת, נכון להצריך מזוזה לבית המדרש, כדברי הירושלמי ומהר"ם, "כי ירא אלהים יצא את כלם" (קהלת ז,יח), וכל שכן בדבר שאין בו חסרון כיס הרבה. אבל לא יברך על קביעותיה. ובדרכי משה הביא דברי המרדכי שכתב (סי' תתקסב), מובטח אני שכל בית שתקון כהלכתו במזוזה, אין שום מזיק יכול לשלוט בו. ובבית שלנו יש קרוב לעשרים וארבע מזוזות, וכו'. ולגבי חיוב חנויות ומשרדים במזוזה, ראה 'הליכות עולם' (ח"ח, פר' כי תבוא, סעי' לד, והערה). מקורות: ירושלמי (מגילה ד, הלכה יב). רמב"ם (הל' מזוזה ו,ו), רא"ש (הל' מזוזה סי' י). מרדכי (מנחות, הלכות קטנות, פרק הקומץ רבה, סו"ס תתקסא).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

אמר ליה רב יהודה: טעמא דרוחצות, הא סתמא חייבין?! **והתניא:** רפת בקר פטורה מן המזוזה?! אלא מאי נאותות מתקשטות. והכי קתני: אף על פי שהנשים מתקשטות בהן (בבשמים, וסלקא דעתך אמינא דירה היא, אשמעינן דלאו דירה היא), פטורין.

ומסיק דתנאי היא¹⁴.

(ומקשה) ולרב יהודה סתמא דברי הכל פטור?! **והתניא:** "בשערך", אחד שערי בתים, ואחד שערי חצירות, ואחד שערי מדינות, ואחד שערי עיירות, ורפת ולולין ומתבן ואוצרות יין ואוצרות שמן, חייבין במזוזה.

(י"א ב') יכול שאני מרבה אף בית שער (בית קטן שלפני החצר, והכל עושים אותו קפנדראי), אכסדרה, ומרפסת (ארוכה לפני פתחי העליות, וכולם עולים דרך שם)? תלמוד לומר: "בית". מה בית מיוחד לדירה, יצאו אלו שאין מיוחדין לדירה.

יכול שאני מרבה אף בית הכסא ובית הבורסקי, ובית המרחץ, ובית הטבילה? תלמוד לומר "בית". מה בית העשוי לכבוד, אף כל העשוי לכבוד. יצאו אלו שאין עשויין לכבוד.

יכול שאני מרבה אף הר הבית והלשכות והעזרות? תלמוד לומר "בית". מה בית שהוא חול, אף כל שהוא חול. יצאו אלו שהן קודש.

תויבטא (ועל כרחק סתמא תנאי היא, כדעת רב כהנא, ויש מחייבים).

שיטות הראשונים

בית שער אכסדרה ומרפסת: הקשו הראשונים דאמרין הכא דבית שער אכסדרה ומרפסת פטורים, דאין מיוחדים לדירה, ובפרק הקומץ (ל"ג ב') תניא, בית שער אכסדרה ומרפסת חייבים במזוזה. דעת ר"ף ורמב"ם, דכשבתים פתוחים לתוכן, אז חייבים גם הם במזוזה (ובהכי איירי במנחות). ודעת רש"י ותוספות דחייבים מדרבנן קאמר. וכן כתב הרא"ש בשם ר"י. והשו"ע¹⁵ סתם כר"ף ורמב"ם, ובשם יש אומרים כר"י ורש"י.

בית התבן ובית הבקר: הרמב"ם פסק כרב יהודה, "בית התבן, בית הבקר, בית העצים, בית האוצרות - פטורין מן המזוזה, שנאמר: "ביתך" (דברים וט; יא, כ) - ביתך המיוחד לך, פטור לאלו וכיצא בהן. לפיכך, רפת בקר שהנשים יושבות בה ומתקשטות בה - חייבת במזוזה, שהרי יש בה יחוד לדירת אדם. "והרי"ף ורא"ש פסקו כרב כהנא, שרק כשרוחצות בהם פטורים ממזוזה. הא סתמא, חייבין. וכן פסק השו"ע¹⁶.

חדר משכב נשים: כתב מהר"ם, חדר או עליה שאיש ואשתו ישנים בה, פטור מן המזוזה.¹⁷ וכן כתב המרדכי, חדר משכב

¹⁴ לרב כהנא נחלקו בסתם בית אוצר. ולרב יהודה בסתם לדברי הכל פטור, ונחלקו במקום שמתקשטות בו.

¹⁵ יו"ד רפז, ובב"י כתב דכיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים לדעת אחת, הכי נקיטנן. ומכל מקום נכון לחוש לדברי ר"י ורש"י. מקורות: רמב"ם (הל' מזוזה ו, ז), רי"ף (הל' מזוזה ו ב בדפיו). רא"ש (הל' מזוזה ס' טו). רש"י ותוספות (סוכה ח' ב', ד"ה ותיהוי). תוספות (יומא י"א א', ד"ה יכול).

¹⁶ יו"ד רפז, ב. מקורות - רמב"ם (הל' מזוזה ו, ז), רי"ף (הל' מזוזה ו ב בדפיו). רא"ש (הל' מזוזה, ס' טו).

¹⁷ ומביא ראיה מפרק קמא דיומא (י"א א'), באמת אמרו בית הכסא ובית הבורסקי ובית המרחץ פטורים מן המזוזה, מפני שהנשים מתקשטות בהן. והואיל שאלו פטורים מן המזוזה מפני שהנשים מתקשטות בהן, כל שכן חדר שאיש ואשתו ישנים בו.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

נשים פטור מן המזוזה. וכן כתב הכלבו בשם רבינו פרץ. ודעת מהרי"ל שחייב במזוזה.¹⁸ והרמ"א¹⁹ סתם שחייב, ובשם יש מקילין שפטור.

מזוזה במקומות של טינוף: כתבו הראשונים דמקומות טינוף, כגון שהתינוקות מצויים, חייבים במזוזה. אלא שטוב לכסותה. ובמקום טהרה, טוב להיות נראית.²⁰ וכן פסק השו"ע.²¹

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות מזוזה, סימן רפו)

א. אלו המקומות שחייבים במזוזה: אחד שערי בתים ושערי חצרות מדינות ועירות, רפת בקר ולולין ואוצרות יין ושמן ובית האשה ובית השתפים, כלם חייבים.

הגה: ודוקא כשבית השתפים ישראלים, אבל בית של ישראל וגוי פטור ממזוזה (מרדכי ספ"ק דעבודת כוכבים) וכן חצרות או עירות שמקצת גויים דרים שם, פטורין ממזוזה (חדושי אגדה פ"ק דיומא).

ב. בית התבן, בית העצים ובית הבקר חייבים. ואם הנשים רוחצות בהם, כיון שעומדות שם ערמות, אין כבוד שמים להיות שם מזוזה.

הגה: ודוקא אלו, אבל חדר ממש, אפלו מקום שאיש ואשה ישנים ומשמים שם, חייב במזוזה (בתשובת מהרי"ל וכן כתב הבית יוסף). ויש מקלין ואומרים דבכל מקום שנשים שוכבות פטור ממזוזה (בית יוסף בשם סמ"ק וכל בו ומרדכי סוף הלכות מזוזה). ונראה לי דבמקום שהדלת מבפנים, וכששוכבים שם סוגרים הדלת ונמצא המזוזה מבחוץ חייב לכלי עלמא (ד"ע בד"מ וכ"מ בתשובת מהרי"ל סי' צ"ח).

ד. בית הכסא ובית המרחץ ובית הברסקי ובית הטבילה, פטורים, לפי שאינם עשויים לדירת כבוד.

ה. במקום שיש טנוף, כגון שתינוקות מצויים שם, טוב לכסות המזוזה; ובמקום טהרה, טוב להיות נראית.

ז. מרפסת, שהיא דרך לעלות בה לעליות, ובית שער והגנה, פטורים. ואם בית פתוח לאחד מאלו, חייבים. ויש אומרים שבית שער חייב אפלו אין בית פתוח לו (טור והפוסקים בשם ר"י).

¹⁸ וכן דחה הב"י מדנפשיה ראיית הראשונים הפטורים, וכתב דאין משם ראייה, דעד כאן לא פטרו במסכת יומא מפני שהנשים רוחצות שם, אלא בית התבן ובית הבקר וכו'; אבל בית דירה ממש, אף על פי שהנשים רוחצות שם חייב במזוזה. ועוד, דאפילו בהנך לא פטרי אלא מפני שהנשים רוחצות שם ערומות, וכדפירש רש"י. ואם כן, בחדר שאיש ואשתו ישנים בה, אע"פ שמשמשים אין עומדים ערומים חייב במזוזה וכן עמא דבר.

¹⁹ יו"ד רפוב, והב"י הכריע כמהרי"ל, וכן הגר"א (ס"ק ד) כתב שעיקר כסברא ראשונה. מקורות - מהר"ם (תשב"ץ קטן סי' רעד). מרדכי (הלכות קטנות, סו"ס תתקסט). כלבו (סי' צ). מהרי"ל (שו"ת סי' צד, ד"ה מה שנסתפקת אי מחזי כיוהרא).

²⁰ וכתב סמ"ק, ונהגו העולם לכתוב שדי מבחוץ, כנגד חלק שבין פרשה לפרשה. וגם כותבין השם היוצא מה' אלקים ה' אחד כנגדה, וזהו השם: כוזו במוכס"ז כוזו. והן האותיות של אחר השם, כלומר אחר הי"ד יש כ"ף, ואחר ההי"א יש וי"ו, וכן כל האחרות. וטוב הוא לכותבן מבחוץ, אך מבפנים אסור לכתוב שום דבר. ובעוון מזוזה (שבת ל"ב) בניו ובנותיו של אדם מתים כשהם קטנים, שנאמר (ירמיה ב, לד) "דם נפשות אביונים נקיים", וסמך ליה "לא במחתרת מצאתים". והמקיים מצוה זו, מקיים שני עשה, ומזכיר אהבת השם ב"ה בכל מאודו, ומאריך ימים, ומשמרהו, כדכתיב למען ירבו ימיכם, מכלל הן אתה שומע לאו.

²¹ יו"ד רפוב, מקורות: סמ"ג (עשין, סו"ס כג). הגהות מיימוניות (הל' מזוזה ויג, אות ה). מרדכי (הלכות קטנות סו"ס תתקסט). סמ"ק (סימן קנד). והגהות רבינו פרץ (אות ג). כלבו (סי' צ).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסמכת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

סוגי שערים הפטורים ממזוזה

(י"א ב') **תני** רב שמואל בר יהודה קמיה דרבא: שישה שערים פטורין מן המזוזה: בית התבן, ובית הבקר, ובית העצים, ובית האוצרות, ושער המדי, ושער שאינו מקורה, ושער שאינו גבוה עשרה.

אמר ליה: פתחת בשישה, וסלקת בשבעה?

אמר ליה: שער המדי תנאי היא, **דתנאי**: כיפה, רבי מאיר מחייב. וחכמים פוטרים (שאינן שער בלא רוחב ארבעה. וכל כיפה מתקצרת בראשה לפחות מארבעה). ושווין שאם יש ברגלה עשרה (קודם שיתחיל העיגול, ותתמעט רוחבה), שחייבת במזוזה.

אמר אביי: דכולי עלמא גבוהה עשרה, ואין ברגלה שלושה (גובה, שנתמעט רוחבה קודם שיגביה גובהה שלושה), ולא כלום היא.²² אי נמי יש ברגלה שלושה ואינה גבוהה עשרה, ולא כלום היא.

לא נחלקו אלא בגבוהה עשרה, ויש ברגלה שלושה (ברוחב ארבעה), ואין ברוחבה ארבעה (בגובה עשרה), ויש בה לחוק להשלימה לארבעה. רבי מאיר סבר חוקקין להשלים (הואיל והתחיל בה ג' ברוחב ד', שם פתח עליו, ורואין כאילו הוא חקוק למעלה להרחיב כמדתו שלמטה). ורבנן סברי אין חוקקין להשלים.

שיטות הראשונים

התנאים לחיוב מזוזה: כתב הרמב"ם, "עשרה תנאים יש בבית ואחר כך יתחייב הדר בו לעשות לו מזוזה, ואם חסר תנאי אחד מהן - פטור מן המזוזה, ואילו הן: שיהיה בו ארבע אמות על ארבע אמות או יותר, ושיהיה לו שתי מזוזות, ויהיה לו משקוף, ויהיה לו תקרה, ויהיו לו דלתות, ויהיה גבה השער עשרה טפחים או יותר, ויהיה בית חל, ויהיה עשוי לדירת אדם, ועשוי לדירת כבוד, ועשוי לדירת קבע."²³

שער שאינו מקורה: רש"י פירש, שהוא פרוץ מלמעלה לגמרי, ואין בו תקרה ולא משקוף.²⁴ והביאו ריטב"א, וכתב, ויש שפירשו שאין על עובי הפתח למעלה שום קרוי, דכי הא לא חשיב פתח. ופירוש זה צריך ראייה למעשה.

בית שאין בו תקרה: במסכת מנחות (הקומץ ל"ג ב') אמרינן, פיתחי שימאי פטורין מן המזוזה. ופירשו שם לחד לישנא, דלית להו תקרה. ופירש רש"י (פירוש ב'), שאין הבית מקורה.²⁵ והסכימו הרא"ש ורמב"ם לפירוש זה.²⁶ וכן פסק השו"ע.²⁷

²² דכל פחות משלושה גובה, ארעא סמיכתא היא, ואין כאן צד שם פתח של ארבעה. ואפילו רבי מאיר מודה שאין כאן התחלה לומר חקוק והשלם. רש"י.

²³ רמב"ם (הל' מזוזה ו,א).

²⁴ והיינו פתחי שימאי, ראה להלן, פסקה הבאה.

²⁵ ובפירוש ראשון כתב, שתקרה היינו משקוף. ולית להו תקרה פירוש, שאבני המשקוף אינן שוות, אלא אבן נכנסת ואבן יוצאת. תוספות (מנחות ל"ג ב', ד"ה דלית).

²⁶ וכתב הרא"ש על פירוש זה, קשה, דמי גרע משערי חצרות דחייבים במזוזה? ותיירץ, דאין ראייה מחצר לבית. דחצר דרכו להיות כר, ומשמש לדירת הבתים; אבל בית אינו ראויה לבית דירה כשאינו מקורה. וכן כתב הרמב"ם, דבית שאין לו תקרה פטור מן המזוזה עכ"ל. והב"י תירץ בשם ה"ר מנחם, דשערי חצרות חייבים, שבתים מקורים פתוחים לחצרות.

²⁷ יו"ד רפ"ד. מקורות: רא"ש (הלכות קטנות, מנחות, הל' מזוזה, סעי' יא). רמב"ם (הל' מזוזה ו,ה).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

האם צריך שיהיה ברוחב הכיפה ד' טפחים: פסקו הפוסקים כחכמים, שאין חוקקים להשלים, וצריך שיהא ברגליה של הכיפה עשרה. דעת הרשב"א דכדי שתיחשב פתח, בעינן נמי שיהא ברוחבה ארבעה. והרמב"ם לא הזכיר דבעינן רוחב ד'.²⁸ וכן השמיטו השו"ע.²⁹

האם צריך שיהיו רגלים גובה עשרה קודם שיתעקמו: לפירוש רש"י, אפילו אין שם שתי מזוזות כלל, אלא שמתחילה מתחיל להתעגל, אם יש בו גובה עשרה ברוחב ארבעה, חייבת.³⁰ ודעת הרמב"ם, רשב"א, וריטב"א, דכל שאין מזוזות ישירות בגובה עשרה טפחים, אינו חייב במזוזה. וכן פסק השו"ע.³¹

האם הכיפה נחשבת כמשקוף: כתב הרמב"ם, "בית שיש לו מזוזה מכאן ומזוזה מכאן, וכפה כמין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף: אם יש בגובה המזוזות עשרה טפחים או יותר - חייב במזוזה; ואם אין בהן עשרה - פטור, מפני שאין לו משקוף."³² משמע מדבריו שהכיפה נחשבת כמשקוף. ודעת רש"י, שרק אם יש תקרה מעל הכיפה, נחשב משקוף וחייב במזוזה. והשו"ע³³ פסק כרמב"ם.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות מזוזה, סימן רפז)

- א. אין הפתח חייב במזוזה, אלא אם כן יש לו שתי מזוזות ומשקוף.
- ב. בית שיש לו מזוזה מכאן ומכאן, וכפה כמין קשת על שתי המזוזות במקום המשקוף, אם יש בגובה המזוזות י טפחים או יותר, חייב. ואם אין בו י טפחים, פטור, מפני שאין לו משקוף.
- הגה: וכל שכן פתח שאין לו גבה עשרה טפחים, דפטור ממזוזה (כ"מ בטור ופוסקים עין בית יוסף) המנהג נתפשט במדינות אלו דרב עולם סומכין על מזוזה אחת שעושין על פתח בתיהם, ואינו נכון, ואין להם על מה שייסמכו, לכן כל ירא שמים יתקן ביתו כדינו בכל הפתחים החיבים, וכמו שנתבאר (מהרי"ל בתשובה ובהל' מזוזה).
- יד. בית שאין לו תקרה, פטור. הנה מקצתו מקרה ומקצתו אינו מקרה, אם הנה הקרוי כנגד הפתח, חייב במזוזה, והוא שיהיה במקרה ד' על ד'.

²⁸ ודייק המגיד משנה שדעתו דלא בעינן רחב ד' לענין צורת הפתח ולענין מזוזה. עיי"ש.

²⁹ יו"ד רפזב. והש"ך (ס"ק ב) כתב, ודעת רש"י והמרדכי והטור דבעינן נמי שיהא רחב ד'. וב'פסקי הגר"א' כתב דמשמעות דעת הגר"א (ס"ק ג) דבעינן נמי שיהיה חלל הפתח רוחב ד' טפחים, ואם לא, אינו חייב במזוזה. מקורות: רמב"ם (הל' שבת טז, כ; וכן לא הזכיר בהל' מזוזה ו, ד). רשב"א (עבוה"ק, בית נתיבות, שער ב, סי' ב, עמ' עב הוצ' מוה"ק).

³⁰ רש"י (יומא י"א ב') כתב "ושוין שאם יש ברגליה י, קודם שיתחיל העיגול ותתמעט רחבה", משמע שהחסרון של העיגול הוא רק אם ממעט מרוחב ד'. וכן הבין הב"י (יו"ד סוס"י רפז) שרש"י פליג ארמב"ם.

³¹ יו"ד רפזב. מקורות: רמב"ם (הל' מזוזה ו, ד). רשב"א (עבוה"ק, בית נתיבות, שער ב, סי' ב, עמ' עב הוצ' מוה"ק, ועיי"ש הערת המהדיר, אות ל).

³² כתב הכסף משנה, מה שכתב (הרמב"ם) מפני שאין לה משקוף, צ"ע, שאם לא חשיב (הכיפה) משקוף, כי הוו המזוזות גבוהות עשרה טפחים מאי הוי, אטו גובה המזוזות משווי לכיפה משקוף? והט"ז (ס"ק ג) כתב דלא קשיא מידי, דודאי יש בגובה י טפחים, אמרינן דיש כאן מזוזות וממילא יש משקוף על מזוזות, משא"כ באין גובה י טפחים, אין לך מזוזות, אלא שתאמר מה שמתעקם הוא נחשב למזוזה, וא"כ אין לך משקוף. שכל העיקום כחדא חשבינן ליה, ואין אתה יכול לעשות מזוזות ממנו וגם משקוף.

³³ יו"ד רפזב. מקורות: רש"י (עירובין י"א ב', ד"ה חייבת). רמב"ם (הל' מזוזה ו, ד).

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

בית האשה ובית השותפין

(י"א ב') **תנו רבנן:** בית הכנסת ובית האישה ובית השותפין, חייבת במזוזה.
פשיטא! מהו דתימא: "ביתך", ולא ביתה, "ביתך", ולא בתיהם, קמשמע לן.
ואימא הכי נמי!

אמר קרא³⁴ "למען ירבו ימיכם וימי בניכם", הני בעו חיי והני לא בעו חיי?
(ומקשה) אלא "ביתך" למה לי.

(ומתרץ) כדרבא. דאמר רבא: דרך ביאתך. וכי עקר איניש, כרעיה דימינא עקר ברישא.

שיטות הראשונים

חובת מזוזה בבית שיש בו שותפות עם גוי: דעת הרשב"א דשותפות גוי חייב במזוזה.³⁵ ודעת המרדכי שפטור.³⁶
והשו"ע³⁷ סתם שבית השותפים חייב במזוזה. והרמ"א פסק כמרדכי.

שולחן ערוך

(יו"ד, הלכות מזוזה, סימן רפו)

א. אלו המקומות שחייבים במזוזה... ובית האשה ובית השתפים, כלם חייבים. הגה: ודוקא כשבית השתפים ישראלים, אבל בית
של ישראל וגוי פטור ממזוזה (מרדכי ספ"ק דעבודת כוכבים)...

(יו"ד, הלכות מזוזה, סימן רפט)

ב. ... וצריך לקבעה על ימין הנכנס. (ואין חלוק בין אם הוא אטר יד או לא) (מרדכי ה"ק). ואם קבעה משמאל, פסולה.

³⁴ דברים, עקב, יא, כא.

³⁵ משום מזוזה חובת הדר היא, ולשמירה עשויה, ואפילו דשותפות דנכרי, ישראל הדר בה צריך שמירה.

³⁶ ובהגהות מרדכי ביאר נימוקו, **כיון שיש לגוי חלק בגוף הבית ובשער**, וגוי לאו בר מזוזה הוא, הרי אין כאן בית שלם להתחייב במזוזה. ואנן בעינן
בית שלם לענין מזוזה, דהא ממעטינן בפ"ק דסוכה בית שאין בו ד' אמות, וכן שער שלם בעינן. וכי שקלת לחלק גוי, הוי חצי בית וחסר. ועיי"ש
באריכות.

³⁷ יו"ד רפא. ובב"י כתב דנקטינן כרשב"א. ולא כדברי המרדכי. מקורות: רשב"א (חולין קל"ו א', ד"ה ביתך). מרדכי (עבודה זרה, פ"ק, סי' תתי; וראה
הגהות מרדכי, חולין, פרק שמיני, סי' תשמא).